

VAISENHUSIANERBLADET

UDGIVET AF FORENINGEN:

„DET GODE MINDE“

Nr. 7.

København, Juli 1904.

2. Aarg.

Det kgl. Vajsenhus

1720—1728.

(Ved Cand. theol. Chr. Otlesen, Lærer ved Vajsenhuset.)

I. Frederik den Fjerde.

»Kongegave til de Smaa,
»de som uden Fader, Moder,
»de som uden Livets Goder
»ensomme ved Vejen staa —

Det kgl. Vajsenhus er en *Kongegave* til Københavns Indbyggere og derigennem til hele Landet. Det bærer Navnet det *kongelige* Vajsenhus, fordi Kong Frederik den Fjerde selv tog Initiativet til Stiftelsen af et Vajsenhus, selv gav Anvisning paa de betydelige Pengesummer, der var nødvendige til at indrette et Vajsenhus, og selv gav betydelige Bidrag af sin egen Chatolkasse til Udførelsen af sit Velgørenhedsværk, og endelig, fordi Kong Frederik den Fjerde selv tog sig af Stiftelsens Administration i dens daglige Liv og lod sig endog de mindste Spørgsmaal fra Vajsenhusets indre Liv forelægge til Bedømmelse og Afgørelse i Forening med den af ham valgte Direktion. Paa Kongens Fødselsdag den 11. Oktober 1717 aabnedes Vajsenhusets Døre for første Gang for forældreløse Børn, og Kongen var personlig til Stede og hilste paa Børnene og Lærerne. Kun faa Aar blev det Kong Frederik IV forundt at lede sit Velgørenhedsværk; den 12. Oktober 1730 døde han i Odense paa een af sine Inspektionsrejser. Han var ikke blot Vajsenhusets Stifter, men han var Sjælen i hele det store Arbejde, der gik forud for dets Oprettelse, han delte dets Glæder i de gode Dage, og han var den, der paa en kongelig Maade kunde dele Stiftelsens Sorger, idet han ikke tabte Modet, da Ulykken i Vajsenhusets første Leveaar brød ind over København og ødelagde saa mangan Bygning og en stor Del af

Vajsenhuset, men straks begyndte paa at genoprette den forvoldte Skade for at bringe sit kære Vajsenhus paa Fode igen; men han oplevede ikke at se den nye, statelige Bygning, der rejste sig efter Branden 1728.

Ingen Vajse vil nogensinde glemme Kong Frederik IV. I 176 Aar, gennem gode, men ogsaa haarde og strænge Tider har hans Kærlighedstanke bevist sin Levedygtighed, og hans Kærlighedsværk har spredt Lys i mangt et fattigt Hjem ellers saa bundløse Mørke, har skabt Glæde og Velsignelse til forældreløse Børn og givet de faderløse Børn og deres Mødre fast Fod paa Livets brydsomme Veje. Enhver, gammel eller ung, Vajse eller Ikke-Vajse, enhver, der har Vajsenhuset kært, maa derfor mindes Frederik IV med Taknemlighed og udbrøde:

»Mange Slægtled har Du hjærget,
»mange Sjæle har Du værget;
»Du har virket i det Stille
»som en Kærlighedens Kilde,
»mange Slægter rigt til Gavn!«

Hver Vajse vil fra sin Skoletid mindes det ældgamle Maleri paa Festsalen af Frederik IV og hans Buste i Korridoren, men hver Vajse bør ogsaa med Taknemmelighed erindre, som Inspektør, Kancelliraad Ursin skriver 31. Juli 1771, den »mærkværdigste Anledning til og Beskaffenhed med denne Stiftelse«, hvorledes »den højstsalige Kong Friderich IV, efter »at have haft de haardeste Prøvelser paa Guds »Hjemsøgelse med Pest, dyr Tid og andre Tilfælde, »men i deres lykkelige Udfald tillige at have set »det herligste Bevis paa Guds allernaadigste Forsyn »overfor ham Selv og hans Riger, blev rørt af den »allerømmeste Medlidenhed og oprejste denne Stiftelse til et evigt varende Vidnesbyrd paa sin Erkendtlighed for Guds Naade, men tillige som sit »*allersidste Æreminde.*«

Selv om man nu end vilde udtrykke sig anderledes i vore Dage, bliver Kernen i denne Skrivelse af Ursin dog lige sand: det var af Kærlighed til sit Folk og for at raade Bod paa dets mange Ulykker, at Kong Frederik stiftede Vajsenhuset, og derved skabte han sig et Æreminde, der vil leve saa længe Vajsenhuset lever, og det har enhver Vajse godt af at »forny Erindringen« om, som Ursin skriver.

Men Kongen ikke alene *stiftede* Vajsenhuset, han satte ogsaa sit *hele Præg* paa Stiftelsen, hvad Direktionsprotokollen fra de første Aar bevidner. — Til Forstaaelse af Kongens Person og Gerning og hele den *Tidsaand*, hvoraf Vajsenhuset er udsprungen, anføres derfor her et Udvalg af Prof. Edv. Holms Biografi af Frederik IV i Biografisk Leksikon. — »Hans (Frederik IV.s) gode naturlige »Forstand var styrket ved en ypperlig Hukommelse, »og han lagde en overordentlig Flid og Arbejdskraft »i sit Arbejde som Konge. Hvad enten han var paa »Rejse i Norge, paa Inspektionsrejser omkring paa »Ryttergodset, eller han sad i sit Kabinet med Stats- »regnskaber og Indstillinger fra Kollegierne for sig, »søgte han at se med egne Øjne og skyede ingen »Anstrængelse for at trænge ind i Sagerne. Ingen »Konge har nogensinde taget sin Gerning mere alvor- »lig end han. Dertil kom den Evne, han uagtet sit »ingenlunde synderlig skønne og imponerende Ydre, »havde til at optræde med kongelig Værdighed, en »stor personlig Elskværdighed over for dem, som »han daglig arbejdede sammen med, og noget lige- »fremt, folkeligt i hans Maade at være paa over »for Folk i jævne Stillinger og Menigmand, hvorved »han vandt Hjerterum for sig. I høj Grad værdifuld »var den Karakterfasthed, han i farefulde Øjeblikke »kunde udvise. Der blev god Brug for den under »de vanskelige Kriser, som hans Regering var saa »fuld af« — og, som nedenstaaende Fremstilling vil vise, ogsaa Vajsenhuset var rigt paa i hans Regeringstid. »Frederik IV havde oprigtig Varme og »Iver paa det religiøse Omraade. Hans Regeringstid »danner en Overgang til Pietismen, som den brød »frem under Chr. VI. Frederik IV passede godt i »denne Overgangstid.« Skønt han ikke sympatiserede med de ivrigste Pietister, forstod han godt at benytte de Mænd af Pietismen, der var skikkede til at fremme, hvad han interesserede sig for i religiøs Henseende. Saaledes havde han længe før nogen anden i Europa Sans for Hedningemissionen og gav Stødet til, at den kom i Gang. Baade til Indien og til Finmarken sendte han Missionærer af den pietistiske Anskuelse. Hans religiøse Iver viste sig

ogsaa ved en urimelig stræng Helligdagsordning, som han udstedte i sit sidste Regeringsaar, og hvis Virkning ogsaa spores i hans Anordninger om Søndagen paa Vajsenhuset. Da Formaalet for al Undervisning i Datiden var saa megen Kristendoms-kundskab som muligt, tog han sig som bekendt med det religiøse Formaal for Øje virksomt af Almueundervisningen. Enhver der har rejst lidt om ude paa Landet vil have set en af de smaa Stentavler paa en Landsbyskole, der vidner om, at denne er een af de 240 Skoler, Frederik IV oprettede paa Ryttergodset (1721). Et Udslag af denne Interesse for den religiøse Undervisning og Opdragelse var endelig, hvad der vedkommer os mest, Oprettelsen af Vajsenhusets Skole.

2. Vajsenhuse.

Som bekendt udledes Navnet Vajsenhus af det tyske Ord Waise, der betyder faderløs, moderløs. Selve Vajsenhustanken er af gammel Oprindelse, saavel Grækerne som navnlig Romerne drog særlig Omsorg for de forældreløse Børn, om end der ikke fandtes regelbundne Anstalter; saavel Kejser Trajan som begge Antoninerne og Alexander Severus interesserede sig for Vajsesagen, men selv deres Arbejder i denne Sags Tjeneste førte ikke til nogen egentlig Opdragelsesanstalt. Først da Kristendommen havde faaet fast Grund under Fødderne, hører man Tale om Vajsenhuse i det smaa, og de store Handelssteder i Middelalderen benyttede deres rige Indkomster til milde Stiftelser for forældreløse. Dette gælder særlig om de store Handelsbyer i Nederlandene og tildels i Tyskland, hvor man dog som oftest gav Borgerne Vajserne i Kost og ikke oprettede Fællesanstalter. Een af de første Opdragelsesanstalter oprettedes 1572 i Augsburg, hvor Børnene blev opdragte i Fællesskab. Mange af disse Anstalter var dog en Art Hittebørnshospitaler eller Findelhäuser, i England Foundling hospital, hvilket sidste i London blomstrer den Dag i Dag. Den Mand, der først satte Vajsenhussagen i den rette Gænge og stiftede det første egentlige Vajsenhus, fra hvilket alle andre Vajsenhuse Europa over udleder deres Navn, var *August Herman Francke*, Professor i Teologi i *Halle*. Franckes Vajsenhus i Halle, stiftet 1698, blev Moder til alle andre Vajsenhuse og Forbillede for alle de følgende Stiftelser til bedste for forældreløse Børn. Ligesom hans Kollega, Præsten *Jacob Philip Spener* (Pietismens Fader), interesserede sig for alle Børns Opdragelse i Kristendom og vilde have, at alle Børn

skulde undervises i Katekismus før den første Altergang — Konfirmationens Indførelse skyldes som bekendt Pietismen — saaledes tog Francke særligt Sigte paa at hjælpe og gavne de forældreløse Børn baade aandeligt (han var jo selv Pietist) og legemligt ved at skaffe dem Mad og Klæder. Fortsættes.

Fondet til Opførelse af
»Det gode Minde«s eget Hjem
 (Stiftet af Hr. Forstander Gandrup)

Kapitalen er nu Kr. 1,117,72.
 Bidrag modtages fremdeles med Taknemmelighed af
 BESTYRELSEN.

VAJSENHUSIANA.

Søndag den 12. Juni foretoges den i Programmet fastsatte Udflugt til Lyngby—Holte.

Deltagelsen var ikke saa stor som ønskeligt, idet kun et mindre Antal Medlemmer havde givet Møde; men Turen forløb paa bedste Maade, og i det smukke Sommervejr tilbragtes en fornøjelig Dag i den smukke Natur.

Lørdag den 25. Juni fandt den af de unge til Fordel for vor Foreningsbygning arrangerede Aftenunderholdning Sted i Agnetesalen paa Vodrofflund. Det fyldige Program, i Forbindelse med det smukke Formaals, samt Medlemmernes Agitation havde skaffet os en Tilslutning af henad 300 Mennesker i den temmelig rummelige, nette Sal. Hr. Anders Andersens smukke Stemme i adskillige Romancer og Hr. Poul Andersens dygtige Udførelse af flere Violinsoli tog fortjent Bifald, hvorefter Tæppet gik til Side for den ustyrligt morsomme Parodikomedie »Svend, Knud og Valdemar«, som med sine mange kostelige Enkeltheder og Sceneforandringer for aabent Tæppe hensatte Tilskuerne i lutter Smil. Den udførtes ogsaa med prisværdigt Liv og Humør og fremtraadte som Resultat af et ikke ubetydeligt Arbejde, som bør paaskønnes og være et Eksempel til Efterfølgelse. Hr. Holger Larsens pompøse Kong Svend var en dramatisk Nydelse af Rang, ikke mindst Dødsscenen; Kong Knuds tragiske Rolle blev gravitetisk udført af Hr. Torp, og som den unge Kong Valdemar straaled Hr. Poul Olesen. En fremragende komisk Præstation var Hr. Scheye's Gengivelse af Københavns joviale, tørstige »Grundligger« (et mere »livagtigt« Drømmesyn har jeg heller aldrig set); vanskeligt kan man tænke sig noget skumlere end Hr. Rob. Møllers Drabanthøvding, men umuligt noget dejligere end Hr. Anders Andersen i Skøn-Astrids Lignelse, og maaske særligt i Svømme — — jeg mener som Skjoldmø. Sufør Sørensen var i saa dygtige og diskrete Hænder som Hr. C. Landsvigs, og Dramaets originale Musik udførtes af vor hjemlige Virtuos Hr. Kirchoff. Nævnes bør, at d'Hr. Anders Andersen og Oscar Nielsen havde malet nye »tids-svarende« Dekorationer, ligesom Maskinfolkene lagde en forbløffende Rutine og Præcision for Dagen ved »sene Forandringer« og forefaldende Uvejr. — Last not least

en Tak til Hr. Skuespiller Dines Jensen som den elskværdige Instruktør (der forøvrigt ogsaa i en Balpavse glædede os med sin humoristiske Deklamation), og Komponisten Hr. Borregaard, som velvilligst akkompagnerede. Efter at Bifaldet for sidste Gang havde fremkaldt de herlige Helte, blev Salen ryddet, og snart lød de lokkende Toner af Vals og Lanciers, og et fornøjeligt, livligt Bal begyndte og maatte for at imødekomme et almindeligt Ønske forlænges fra Kl. 2 til 3. (Kedeligt nok var Herrerne i Minoritet i Balsalen, hvad der jo gik noget ud over Damerne, ligesaa Salens mangelfulde Ventilation og den træge Servering). — Men alt i alt var den ^{25/6} en af de Aftener, D. g. M. kan være stolt af, et smukt Bevis fra de unge paa Interesse og Offervillighed for den Sag, som stadig skal holdes frisk, og hvis Tilløb aldrig maa ud-tørre, vort Fremtidsmaal:

Vort eget Foreningshjem!

Jon.

Søndag den 26. Juni afholdtes en Koncert paa Vajsenhuset. — Det med megen Smag sammensatte Program gennemførtes som sædvanlig med stor Præcision og den udmærkede Udførelse henrev Tilhørerne til begejstret Bifald.

Søndag den 31. Juli foretages den i Programmet fastsatte mindre Udflugt til Springforbi og Skodsborg. Deltagerne samles Kl. 12 ved Østbanegaarden.

. SOLEN SANK —

DÆMPET skvulper Bølgen imod Strand,
 sagte suser Nattens Vind den kolde,
 medens over Horizontens Rand
 gyldenrøde Skyer end sig holde.

Alt det skumrer langs den skønne Kyst,
 Fred afløser Dagens travle Færden;
 Mørkets Magter drager frem fra Øst,
 spreder Drømmeglimmer over Verden.

Fyret blinker fra det gamle Slot,
 i det fjerne Kullen mat sig tegner;
 Damperen sin Røgstreg trækker flot
 ude hist, hvor Himlen Havet hegner.

Svinder saadan Dagens lyse Pragt,
 synes Natten som et dunkelt Fængsel,
 gribes Sindet af en sælsom Magt,
 drages Sjælen af en navnløs Længsel.

Grønnehave, den 1/7 1904.

JON.

Indmeldelse af nye Medlemmer modtages af Bestyrelsen. — Kontingent 50 Øre maanedlig for Medlemmer. — Bidragydende 4 Kr. aarlig.

Alle Forenings-Meddelelser sendes til Formanden, Hr. Fuldmægtig *F. Petersen*, Gl. Kongevej 137^s, V.

Meddelelser til »Vajsenhusianerbladet« sendes enten til Formanden eller til Hr. *Johs. Madsen*, Bernstorffsvej 12B¹, V.

FAABORG

Frokost- og Middagsretter.

Forsøg! – Enestaaende!
Over Alt!

Forlang hos Deres Handlende Pristliste over c. 80 Retter.

Aktieselskabet **Nordisk Brandforsikring, KØBENHAVN**

Garantikapital: 4 Millioner Kroner

overtager Brandforsikring og Indbrudsforsikring til billigste, faste Præmier og paa kulanteste Betingelser.

Hovedkontor: Rømersgade 3.

Kgl. Hof-Smørhandel

H. Svendsen. (Indehaver: Julius Andersen)
St. Kirkestræde 1. Tlf. 1509.

Fineste Smør - Friskeste Æg
forsendes overalt.

Bemærk: Ved faste Ordre efter denne Annonce gives 4 Øre Rabat pr. Pd. Smør og pr. Snes Æg.

Det danske Kompagni for Spejl- og Vindues-Polering
„Konkurenten“

Møntergade 16, 1. Sal. — Kjøbenhavn K.

→ Telefon 8447. ←

Indehaver: MARIUS HANSEN.

AMYKOS.

Henrik Gahns er den eneste ægte, uovertrufne som Gurglevand, Saarantiseptikum etc. Bør findes i ethvert Hjem. Prisbelønnet paa 7 Verdensudstillinger. Anbefales af de berømteste Læger.

Faas paa ethvert Apothek og i enhver Materialhandel.

Hoved-Depot:

Tordenskjoldsgade 31.

EMIL WARTHØE

Thorvald Bergs Eftf.

Indehaver: **SOPHUS JENSEN.**

Børnedragter.

Telefon 3740. Købmagergade 32. Telefon 3740.

Gaa til **Søren Justsen,**

Køhler & Frost's Eftflg,

— Pilestræde Nr. 46 —

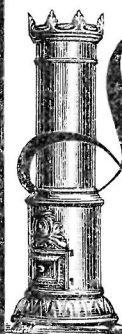
og køb Dem et nyt **Uhr**

eller lad det gamle reparere.

Forretn. grundl. 1815.

Billige Priser.

Villiam Callesen.

Kokes

&

Briket

Import

12. Ved Stranden 12.

Telefon 4131

Telefon 4131

ROLUND & Co.

— Vesterbrogade 8 E —

Møbeludsalg

Tegninger & Overslag leveres paa Anfordring

Værksted: Kong Georgsvej 51

Telefon: Godthaab 452

Vilh. Hansen & Co.

Materialhandel.

Tapet- og Farvehandel.

— Telefon 3017. —

30 Nørrebrogade 30.

København N.